

Openingswoord Pieter Hasekamp Nederlandse Economendag 2024

Ook van mij een hartelijk welkom op deze Nederlandse Economendag. Het is inmiddels een mooie traditie dat we hier samenkomen om nieuwe inzichten te delen en onze blik te richten op de toekomst. Na dit welkomstwoord beginnen we zo meteen met een plenaire sessie over het vestigingsklimaat. En laat ik meteen maar met de deur in huis vallen: dat is een onderwerp waar ik iets van vind...

Maar eerst een korte aanloop. De Nobelprijs voor Economie ging dit jaar naar Acemoglu, Johnson en Robinson voor hun werk dat zich richt op politieke en economische systemen en het belang van instituties voor economische groei en brede welvaart. Uit die prijs spreekt waardering voor de brede macro-economische en historische analyse van de genomineerden. Maar misschien ook wel enige zorg over hoe op dit moment in verschillende landen wordt omgegaan met instituties en het politieke bestel.

Die zorg zullen de meeste economen wel delen. Toch moeten we als beroepsgroep ook naar ons zelf kijken. Is er in de economie-opleiding voldoende aandacht voor instituties en voor de werking van economisch beleid in de praktijk. Als we eerlijk zijn, moeten we die vraag met “nee” beantwoorden. Bij het CPB zie ik elk jaar nieuwe mensen binnenkomen, direct van de universiteit, die uitstekend geschoold zijn in methoden en technieken. Soms zijn ze ook goed geïnformeerd over de empirie op een specifiek vakgebied, tegenwoordig vaak op basis van causale studies uit de VS. Maar ze weten meestal weinig over de Nederlandse economie en hoe hier beleid wordt gemaakt. Dat ligt niet aan die mensen, en ook niet aan het CPB.

Sterker nog, vorig jaar op de Nederlandse Economendag raakte ik met een aantal mensen in gesprek over precies dit onderwerp. Het probleem werd breed herkend bij zowel beleidsmakers als vanuit de academie. In reactie daarop hebben CPB en DNB het initiatief genomen om te komen tot een nieuw tekstboek over de Nederlandse economie, dat open source gebruikt kan worden in de economie-opleiding. We zijn inmiddels gestart met de concrete voorbereiding.

Eén van de onderwerpen die een plek verdient in dat boek is het verdienvermogen van Nederland. Het panel zo meteen spreekt over het vestigingsklimaat, maar eerlijk gezegd vind ik dat een beetje een stomme term. Het gaat niet om bedrijven die zich vestigen, en zelfs ondernemingsklimaat dekt maar een deel van de lading. Het gaat erom hoe we nu en straks welvaart creëren. Noem het dus verdienvermogen.

Daar zijn inmiddels de nodige zorgen over. In eerste instantie lijkt dat vreemd. Nederland staat nog steeds hoog ranglijstjes die de concurrentiepositie van landen vergelijken. En voor wie die lijstjes wantrouwt, zijn er de macro-economische cijfers: Nederland groeide de afgelopen jaren sterker dan de meeste omringende landen en kent ongeveer hoogste arbeidsparticipatie van het gehele Oeso-gebied.

Toch zijn er zorgen. Heel tastbare zorgen, zoals over vertrekkende hoofdkantoren van Shell, Unilever en DSM. En minder in het oog springende zorgen, zoals over de al jaren achterblijvende productiviteitsontwikkeling. Die krijgt nu eindelijk de aandacht die het verdient. Nederland is daar niet uniek in: heel Europa staat voor grote economische en geopolitieke uitdagingen. Die kunnen die niet door landen alleen, maar alleen samen opgelost worden, door de gezamenlijke lidstaten. Mario Draghi heeft onlangs overtuigend laten zien dat de EU achterloopt in opkomende en hoogtechnologische sectoren.

Draghi's analyse heeft breed weerklank gekregen. Maar voor oplossingen zullen we verder moeten kijken dan nieuw industriebeleid en het streven naar strategische autonomie. Een goed functionerende interne markt, inclusief kapitaalmarktunie, is essentieel, zoals het rapport Letta al eerder aangaf. Minder regels? Waar dat kan, zeker, maar ik zou vooral ook inzetten op minder loze verantwoordingsverplichtingen. En Europa,

overheid én bedrijfsleven, zal meer moeten investeren, in infrastructuur, in onderwijs, in scholing en innovatie.

Eén ding is zeker: overheid en bedrijfsleven hebben elkaar nodig. Het helpt dan niet om die twee tegenover elkaar te positioneren, met teksten als “verdienen komt altijd voor verdelen” – zoals de vorige Troonrede stelde. De suggestie dat het bedrijfsleven welvaart creëert en de overheid die verdeelt, is economisch gezien kolder. Ja, het bedrijfsleven produceert goederen en diensten, maar de overheid schept daarvoor de voorwaarden: door te zorgen voor onderwijs, infrastructuur, een werkende rechtsstaat. Je kunt het ook scherper stellen: de overheid is verantwoordelijk voor zaken die we essentieel vinden, zoals gezondheidszorg en veiligheid, en gebruikt het bedrijfsleven als toeleverancier.

Uiteindelijk gaat het om de vraag hoe Nederland zo goed mogelijk welvaart kan creëren: ons verdienvermogen in brede zin. Die welvaart zit zowel in zaken die we via de markt beprijzen (vliegpreizen, de productie van staal) als in zaken waarvoor dat meestal niet geldt, zoals veiligheid en gezondheidszorg.

Het is dan wel essentieel dat we keuzes maken in wat we belangrijk vinden. Het CPB bracht deze maand een langetermijnverkenning voor 2050 uit, waarin we langs vier verschillende scenario's trends, keuzes en afruilen in beeld brengen. De ideale wereld bestaat niet: als we vol inzetten op ondernemersvrijheid en economische groei, dan betalen we daarvoor een prijs op andere terreinen, zoals belasting van de leefomgeving en een grotere ongelijkheid. Andersom geldt hetzelfde. En hoewel die scenario's natuurlijk gestileerde werelden met verschillende maatschappijvisies vertegenwoordigen, zijn de onderliggende afruilen reëel. Ook als we scenario's combineren, zullen we keuzes moeten maken.

En niet kiezen, is ook een keuze. Maar niet de beste keuze: door beslissingen uit te stellen, lopen we het risico dat we straks alsnog veel abrupter moeten ingrijpen, met hoge kosten en verlies aan vertrouwen als gevolg. Een overheid die probeert iedereen tevreden te stellen, kan misschien nu verkiezingen winnen, maar investeert niet in de toekomst. En daarmee zijn we dan weer terug bij Acemoglu, Johnson en Robinson. Het maakt uit hoe we de samenleving inrichten, en een overheid die vertrouwen geniet én vooruit kan kijken is misschien wel de belangrijkste pijler voor ons verdienvermogen.

Ik kijk uit naar de paneldiscussie van zo meteen en naar de andere perspectieven die we vandaag zullen horen. Laten we aan de slag gaan! Ik wens jullie een inspirerende dag!